

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΟΙΚΙΑΣ ΒΕΛΓΡΑΔΙΟΥ
ΚΑΙ Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΑΙΩΓΕΙΟΥ
ΤΟ 1870

Στά τέλη του 15^{ου} και τις αρχές του 16^{ου} αιώνα με τις συνθήκες του Κάρολο-βίτς (1699) και Πασσάροβιτς (1718)¹, χάρη στους νικηφόρους έναντι των Τούρκων αγώνες της Λύστρίας, ή επεκτατική όρμη των Τούρκων προς την Κεντρική Ευρώπη ανακόπηκε² και ή ειρήνη που επικράτησε είχε ως αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ελληνικό μεταναστευτικό ρεύμα προς τα Βαλκάνια και μάλιστα προς τη Σερβία, τη χώρα που γειτνιάζει με μακεδονικά και ηπειρωτικά εμπορικά κέντρα (Κοζάνη, Σιάτιστα, Μοσχόπολη κ.λπ.). Πότε ακριβώς είχε αρχίσει ή μετανάστευση αυτή³, εμπόρων κυρίως, αγνοούμε, μολονότι γνωρίζουμε ότι από τους βυζαντινούς ακόμη χρόνους είχαμε σχέσεις με τους Σέρβους, όπως τουλάχιστον υποδηλώνεται με τους πριγκιπικούς γαμους μεταξύ Σέρβων ηγεμόνων και έφτα Έλληνίδων πριγκιπισσών τό 1195⁴. Όλοσόδηποτε, όπως σημειώνει ο καθηγητής Απόστολος Βακαλόπουλος, *το ρεύμα των μεταναστών της Μακεδονίας προς τη Σερβία, Ρουμανία και προ πάντων προς την Αυστρία και Ούγγαρία μεγαλώνει μετά τό 1600. Μεγάλα καρavάνια ξεκινούν από τη Σιάτιστα ή από την Καστοριά ή από τη Μοσχόπολη... περνούν τό Μοναστήρι... κατόπιν κατευθύνονται προς την κοιλάδα του Μοράβα και φτάνουν στο Βελιγράδι...*⁵.

Έτσι, με την κίνηση αυτή των Έλλήνων σέ ολόκληρο τον βαλκανικό χώρο ιδρύθηκαν ελληνικές παροικίες⁶ για εμπορικούς κυρίως λόγους, άλλα και για μία καλύτερη ζωή, μεταξύ των οποίων και ή παροικία του Βελιγραδίου, για την οποία ο καθηγητής Ντουσάν Πόποβιτς θά γράφει:

Είς τό Βελιγράδι εγκατεστάθησαν αρκετοί Έλληνες, οι οποίοι εξηκολού-

1. Για τις συνθήκες αυτές βλ. Απόστ. Ε. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833*, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 258 κ.ε. Πρόχρημα βλ. και τά αντίστοιχα λημμάτα στη ΜΕΕΕ.

2. Μη λημονούμε ότι οι Τούρκοι είχαν φτάσει στα προύρα της Βιεννης, την οποία λίγο έλειπε να κυριεύσουν, πολιορκιώντας την σιανά (1683). Έκδοτικής Αθηνών. *Ιστορία του έλληνικού έθνους*, τ. ΙΑ', Αθήνα 1975, σσ. 14-16.

3. Για περισσότερα στοιχεία βλ. Βακαλόπουλος, *ό.π.*, σ. 357.

4. Το. Ε. Εύεργγελίδης, *Η παιδική ήπι τουρκοκρατίας*, τ. Β', Αθήνα 1936, σ. 377 σημ. 1

5. Βακαλόπουλος, *ό.π.*, σσ. 349-351.

6. Έπίσημη είναι ή διάκριση των όρων «παροικίες, αποικίες, κοινότητες» που γίνεται από τον Γ. Κ. Χασιοτή, *Επισκόπηση της ιστορίας της νεοελληνικής διασποράς*, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 17-20, όπου ο 20 παροικίες θεωρεί τις μικρές σχετικά έστιες μεταναστών, οι οποίες δημιουργούνταν σινηθώς σε άστικά κέντρα έξω από τό έθνικο κέντρο.

θουν νά ὀμιλοῦν τὴν γλῶσσαν των. Ὅλα τὰ ὄξια λόγον ἐπαγγέλματα καὶ τὸ ἔμποριον περὶ ἡλθον ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς χεῖρας των. Καὶ τὰ καλύτερα καφετεῖα τοῦ Βελιγραδίου ἦσαν ἰδικὰ των... Λόγω τῆς ἰκανότητός των κατώρθωσαν νά δημιουργήσουν μεγάλα κεφάλαια καὶ ἀνήγειραν μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας... Ἡ ζωὴ καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν Ἑλλήνων ἔθεωρεῖτο ὡς παράδειγμα πρὸς μίμωσιν... Καὶ ὅπως ἡ ἀγορὰ τοῦ Βελιγραδίου ἦτο μικρά, οἱ Ἕλληνες ἔδιδον τὸν τόνον εἰς αὐτήν... Τὰ ἐμπορικά βιβλία ἐτηροῦντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς δὲ τὸ ἀναγνωστήριον τοῦ Βελιγραδίου ὑπῆρχον καὶ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες. Ὅλοι οἱ μορφωμένοι ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νά μάθουν καὶ ἑλληνικά... Οἱ Ἕλληνες διτήρουν ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ὅταν δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νά τὰ συντηροῦν, ἐξεμίσθωναν διδασκάλους διὰ παραδόσεις κατ' οἶκον. Καὶ πολλοὶ ξένοι ἐφοίτησαν εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐξελληνίσθησαν⁷.

Διαβάζοντας τὸ κείμενο αὐτὸ μένουμε καταπληκτοί, διαπιστώνοντας ὅτι τὸ Βελιγράδι μὲ τοὺς Ἕλληνες παροίκους τοῦ λίγο ἔλειπε νά ἑλληνοποιηθεῖ. Καὶ τοῦτο, διότι σὲ κανένα πολιτιστικὸ τομεᾶ δὲν ὑστεροῦσαν. Διέπρεπαν ὄχι μόνον στὸ ἔμπόριο μὲ τὴν τιμιότητά τους καὶ τὴν ἐπιχρότηση σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ ἐπαγγέλματα καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀρχιτεκτονικὴ μὲ τὰ ἐπιβλητικὰ τους κτίρια, ἀλλὰ καὶ στὸ γράμματι καὶ τὶς τέχνες καὶ πάντοτε προβαλλόμενοι μὲ τὴν σεμνότητα καὶ τὴν ἐργατικότητά τους, ὥστε πραγματικά νά εἶναι γιὰ τοὺς Σέρβους «παράδειγμα πρὸς μίμωσιν». Ἀδιάφυστος μάρτυρας τῆς ζωτικότητάς τους ἦταν ὁ τομεῖας τῆς παιδείας, στὴν ὁποία καὶ ἀπέδιδαν μεγάλη σημασία μὲ τὰ σχολεῖα καὶ τὶς ἐκκλησίες ποὺ ἴδρυσαν στὶς διάφορες μεγαλουπόλεις⁸ καὶ μάλιστα στὸ Βελιγράδι. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πρώτη παροικία ποὺ εἶχαν δημιουργήσει... στὴ Σερβία ἦταν τῆς Νίσσας, ἡ πιὸ σπουδαία... ἦταν τοῦ Βελιγραδίου, ἀναφέρει ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Παπαδριανός⁹.

Ἀναφερόμενη στὸ θέμισ λειτουργίας ἑλληνικοῦ σχολεῖου στὸ Βελιγράδι ἡ Μαρία Σιμεων θά γράφει ὅτι ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν σχολεῖον ἰδρύθη τὸ 1718¹⁰, χωρὶς ὁμως νά σημειώσει ἀπὸ ποῦ ἀντλεῖ τὶς πληροφορίες τῆς. Τὰ ἴδια θα ἐπαναλάβει καὶ ὁ καθηγητὴς Ἰ. Παπαδριανός, ὁ ὁποῖος χαρακτηρηστικά θα γράφει: Ἦδη στὴ 1718 ἀναφέρεται ὅτι λειτουργοῦσε στὸ Βελιγράδι κοινοτικὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο, ὑπονοώντας ὅτι τὸ σχολεῖο εἶχε ἤδη ἰδρυθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ 1718 καὶ παραπεμποντας σὲ σερβικὲς πηγές¹¹. Ἀναφερομενος στο

7. Βλ. κείμενο διαλέξεως του, ἐγ. ημ. *Ἐλευθερον Βῆμα* τῆς 6ης Νομβρίου 1932.

8. Ἐννοοῦμε τὶς πόλεις Νίσσα, Κραγκουρμπατς, Ποζαρεβατς, Σμι νιτσεβο, Σμιλνιο, Μιτροβίτσα, Βουκοβω, Παντοβο, Βεραστς, Νοβι Σαντ κ.λπ., ἀποτεταμένες ἰδιαίτερα στον χαρτὴ που σχεδίασε ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Ἀ. Παπαδριανός, *Οἱ Ἕλληνες ἀπόδημοι στὶς γαιουργοῦσθφικὰς χώρας (18ος-20ος αἰ.)*, Ἐκδόσεις Βανιας, Θεσσαλονικη 1993, σ. 50.

9. Παπαδριανός, ὁ.π., σ. 44.

10. Βλ. περ. *Μακεδονικὴ Ζωὴ*, Θεσσαλονικη 1967, τχ. 8, σ. 23. Προκαταί για τὸ πρῶτο κοινοτικό σχολεῖο που ἰδρυθηκε ἐκεῖ.

11. Παπαδριανός, ὁ.π., σ. 122.

ἴδιο θέμα ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης θά γράφει ὅτι στό Βελιγράδι τῷ 1792 ἐμφανίζονται λειτουργοῦσα ἑλληνικὴ σχολὴ προϋπάρχουσα¹², χωρὶς ὅμως καὶ αὐτὸς νὰ καθορίσει πότε ἀκριβῶς ἰδρύθηκε ἡ σχολὴ αὐτή. Ἀπὸ τίς μαρτυρίες αὐτές συμπεραίνουμε ὅτι τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο Βελιγραδίου φαίνεται πὼς εἶχε ἰδρυθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ 1718, ὅταν Ἕλληνες μετανάστες γιὰ διαφόρους λόγους (ἐμπορικούς κυρίως) εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὴ Σερβία καὶ βλέποντας ὅτι μὲ τὴν ἐκεῖ παρουσία τους ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἀφομοιωθοῦν ἀπὸ τοὺς Σέρβους, ἀποφάσισαν νὰ ἰδρύσουν ἑλληνικὸ σχολεῖο γιὰ τὴ δική τους ἔθνικὴ καὶ γλωσσικὴ αὐτοτέλεια.

Σχετικὰ μὲ τοὺς δασκάλους ποὺ ὑπηρέτησαν στό κοινοτικὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο τοῦ Βελιγραδίου γνωστὰ εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν: Γεωργίου Εὐαγγελίδη (1818)¹³, Ἰωάννη Μισίου¹⁴ (1826), Γεωργίου Ζαχαριάδη (1830-1832), Γεωργίου Κλειδῆ (1832-1847), Ἀθανασίου Θεοδώρου (1833)¹⁵, Παναγιώτη Παπακωστόπουλου (1854) καὶ Ἰωάννη Πιτῆ (1872).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κοινοτικὸ σχολεῖο λειτούργησε ἀπὸ τὸ 1848 καὶ ἰδιωτικὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο μὲ ἑφορὸ τὸν Νικόλαο Κοπούλα καὶ δωρητὲς τοὺς Ἀδελφοὺς Μιχαὴλ καὶ Νικόλαο Μπόντη καὶ τὸν Παντελῆ Μιχαήλ, τοῦ ὁποιοῦ ὅμως ἡ λειτουργία διακόπηκε τὸ 1858 γιὰ νὰ ξαναλειτουργήσει μὲ δάσκαλο τὸν Εὐθύμιο Γεράση (1859-1863), τὸν ὁποῖο διαδέχθηκαν οἱ Ζωγραφοῦς ἢ Ζωγραφίδης καὶ Ἰω. Πίτης¹⁶ καὶ νὰ κλείσει ὀριστικὰ τίς πύλες του τὸ 1884 λόγω ἐλλείψεως μαθητῶν.

Γιὰ τὸ ἰδιωτικὸ αὐτὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο ὁ «*Τηλέγραφος τοῦ Βοσπόρου καὶ Βυζαντίου*», ἐφημερίδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹⁷ σὲ ἀνταπόκριση τῆς ἀπὸ τὸ Βελιγράδι τῆς 31ης Ἰανουαρίου 1861 θά γράφει: *Γινώσκετε ὅτι πρὸ καιροῦ ἤδη ἐκτιστήθη ἰδιαιτέρα Ἑλληνικὴ Σχολὴ ὑπὸ τὴν σχολαρχίαν τοῦ κ. Εὐθυμίου Ν. Γεράση. Προχθὲς δὲ καὶ χθὲς ἐγένοντο αἱ ἐξετασεις τῶν μαθητῶν τῆς σχο-*

12. Εὐαγγελίδης, *ο.π.*, σ. 378.

13. Ὁ Εὐαγγελίδης, *ο.π.*, σ. 378 ἀναφέρει ὅτι μᾶζι μὲ τὸν Γεωργίو Εὐαγγελίδη, ποὺ ἦταν γάλλος, ἰδίδασκε καὶ ὁ Σερβὸς Ἐπιμονὴ Φωτιάδης, βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ ὁποιοῦ παραθετῶν στὸν ἄρθρο τοῦ βιβλίου του σσ. 138-139.

14. Ὁ Εὐαγγελίδης, *ο.π.*, σ. 378 τὸν παρουσιάζει ὡς Πανταζῆν ἀντι τοῦ ὀρθοῦ Ἰωάννη, ὅπως γράφει ὁ Παπαδομανὸς, *ο.π.*, σ. 123.

15. Ἐνδιαφερόμενα εἶναι ἡ πληροφορία ποὺ παραγίει ὁ Εὐαγγελίδης, *ο.π.*, σσ. 378-379, γιὰ τὸν δάσκαλο αὐτὸν, γράφοντας ὅτι *μαλακία προσεγορευετὰ «φιλοσοφὸς καὶ ἑφορὸς τῶν κατὰ τὴν Σερβίαν σχολείων», πράγμα ποὺ φανερώνει ὅτι κατὰ καιροὺς ἦταν ἐπιθεωρητὴς σχολείων, τα ὁποῖα, ὅπως φανερὰ ἦταν «οὐκ ὀλίγα». Βλ. καὶ *Ἑκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 1916, σ. 108α.*

16. Περισσότερες λεπτομερεῖες γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς δασκάλους τοῦ ἑλληνικοῦ σχολεῖου Βελιγραδίου βλ. Παπαδομανὸς, *ο.π.*, σσ. 122-134. Ὁμοίως καὶ στὴ νεότερη ἐκδοση τοῦ βιβλίου του *Οἱ Ἕλληνες τῆς Σερβίας (18ος-20ος αἰ.)*, Ἐκδόσεις πρὸ Ἐνδοξοῦς, Ἀλεξάνδρουπολι 2001, σσ. 74-78 καὶ ἐιδικότερα γιὰ τὸν Παναγιώτη Παπακωστόπουλο σσ. 83-84.

17. Ἔτος ΣΤ' σφ. 443/26 βιβλίον Η.2.1861 (σ. 3).

λῆς ταύτης, καθ' ἧς οἱ μαθηταὶ ἀπήντησαν ἄριστα εἰς ἅπαντα τὰ διδασκόμενα μαθήματα, ἤτοι Δημοσθενικοὺς λόγους, Συντακτικὸν τοῦ Ἀσωπίου, Γεωγραφίαν, Γεν. Ἱστορίαν κ.λπ. Εὐφροσύνη δὲ καὶ ἀγαλλίασις κατεῖχεν ἅπαντας, ὁρῶντας προοδούς σχεδὸν ἄνωπτερας τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν, αἵτινες ὀφείλονται βεβαίως εἰς τὸν ἀκάματον ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ ἀξιοτίμου Σχολαρχοῦ, πρὸς ὃν ὀφείλουσι μεγίστην εὐγνωμοσύνην ἢ τε Κοινοῦς καὶ ἰδίως οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ...

Αὐν ἔχοιμε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τίς ἐξετάσεις τοῦ σχολίου αὐτοῦ, ἀλλὰ ὑποθέτοῦμε ὅτι μᾶλλον θὰ ἦταν ἐξετάσεις παρόμοιες μὲ τίς διζέες μὲς τοῦ α' ἔξαμήνου. Ἀπὸ τὰ διδασκόμενα μαθήματα φαίνεται πὼς τὸ σχολεῖο τοῦ Γεράσι θὰ ἦταν παραπλήσιο, καί σάν το σημερινό Γυμνάσιο, ἀφοῦ καὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους διδάσκονταν σ' αὐτό καὶ τὸ Συντακτικὸ τοῦ Ἀσωπίου κ.λπ., γεγονός πού μαρτυρεῖ τίς ὑψηλές προδιαγραφές τῆς ἀποδόσεως καὶ θέσεώς του στὸν γῶρο τῆς σερβικῆς κοινωνίας μὲ τὴν ἔγκριση τοῦ Σερβικοῦ ὑπουργείου Παιδείας, το ὁποῖο καὶ ἀντιμετώπιζε εὐνοϊκὰ τίς ἑλληνικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παιδείας.

Ὅτι πραγματικά ἡ σερβικὴ Πολιτεία ἀντιμετώπιζε μὲ εὐνοια τοὺς Ἕλληνες καὶ ὅτι διάχυτο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν τὸ φιλελληνικὸ πνεῦμα στὸν σερβικὸ λαὸ φαίνεται ἀπὸ το ἀκόλουθο ἔγγραφο τοῦ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος στὸ Βελιγράδι Ἄ. Δόσκου¹⁸ πρὸς τὸν ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδας Χ. Χριστόπουλο¹⁹, στὸν ὁποῖο καὶ ἔγραφε τα ἑξῆς:

Ἡ φιλελληνικὴ διαθέσις εἰσέδουσαν ἤδη ἢ ἐπετόλασε μᾶλλον καὶ εἰς τὰ πνεύματα τῶν στρατιωτικῶν, τῶν πολιτικῶν, καὶ τῶν ἐφημεριδογράφων τῆς προτενουσις ταύτης, καὶ μετ' εὐχαριστήσεως δύνάμει νὰ προσείπω ὅτι ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα καθιδρυσεως τοῦ Γεν. τούτου Ηρωξενείου ὁ πρόην μουσλληνισμός, ὃς οὐδόλως ἀπ' ἀρχῆς ὑπελείπετο τοῦ παρὰ τοῖς Βουλγάροις, μετεβλήθη ἤδη εἰς ἐθνουσιώδη φιλελληνισμόν, ἐπιτραπίσης καὶ τῆς σινοτάσεως ἑλληνικῶν σχολείων καὶ παρθενεργειῶν, εἰς δὲ τὰς ὀμιγήρεις αὐτῶν, καὶ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ὀμιλούντων ἀπροκαλίπτως καὶ ἐθνουσιωδῶς ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀδελφικῆς σὺντὸν ἐνοητος μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ σήμπας ἔτι ὁ τυ-

18. Ποὺ ν φτωχὲς εἶνα οἱ εἰδήσεις μας γιὰ τὸν ἐν λόγω προξένο στο Βελιγράδι. Το μόνο που γνωρίζουμε εἶναι ὅτι εἰσῆλθε στο διπλωματικο σῆμα το 1841, ὅπως συννεγοῦμε ἀπὸ ἕνα γράμμα του πρὸς τὸ ΥΠ ΕΞ, τῆς 22.5.1871, στο ὁποῖο μεταξύ ἄλλων γράφει: *...διατελὸν ἤδη προτεμουσις πριποῦ ἐπὸν ὑπαλληλος τῆς Σ. Κυβερνησεως εἰς τὸν προξενικὸν κλαδὸν, πολὺς φτωχὸς ἐπι τοῦ στήθος μου τὸν ἀγγιστὸν στανῶν τοῦ Σοτήρος, ὃν πρὸ 15 ἐτῶν ἐλαβὸν...* ὑπονοώντας μὲ παρὰ τὸν ὅτι εἶπτε νὰ τιμηθῆ πρῶσοσιπο.

19. Λιαζοῦρη γιὰ τὴ σηποριζὴ δεινοτητα καὶ πολυμῆθεια του ὑπηρετιόντας διαφορεῖς κυβερνησεις ὡς ὑπουργὸς Παιδείας (1855) κυβερνηση Βουλγῶρη, Ἐσωτερικῶν καὶ Παιδείας (1857) κυβερνηση Α. Μιαούνη, Ἐξωτερικῶν (1865) κυβερνηση Βουλγῶρη, Ἐσωτερικῶν (1870) κυβερνηση Α. Κομνηνοῦδοῦρου, βλ. Douglas Dakin, *Ἡ ἐνοποιοση τῆς Ἑλλάδος (1770-1923)*, Μ.Ι.Ε.Ι., Ἀθῆνα 1989, σ. 414 καί: Μ.Ε.Ε., τομ. ΚΑ, σ. 723γ.

πος αὐτῶν ἐδείχθη ἤδη ἐν πολλαῖς σπουδαίαις περιπτώσει θεομῶς τῆς Ἑλλάδος συνήγορος...²⁰.

Δέν γνωρίζουμε κατά πόσον ὑπῆρχε μισελληνισμός στη Σερβία την ἐποχή αὐτή, ὁμοιος μέ τόν βουλγαρικό. Νομίζουμε ὅτι ὁ πρόξενος κάπως ὑπερβαλλει, ἂν λάβουμε ἴσπ' ὄψιν ὅτι ἐπί τόσες δεκαετίες εὐνοϊκές ἦταν οἱ διαθεσεις τῶν σερβικῶν κυβερνήσεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, ὅπως τοὐλάχιστον φαίνεται ἀπὸ τὴ λειτουργία τόσων σχολείων στον σερβικο χῶρο.

Ἐνα τέτοιο γεγονός παρουσιάζουμε σήμερα, παντελῶς ἄγνωστο στὴ νεότερη ἱστορία μας, μέ τὴν ἰδρυση Ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου στο Βελιγράδι τὸ 1870 καὶ τὴ δημοσίευση τοῦ Κανονισμοῦ τῆς λειτουργίας του, καθὼς καὶ τὴ διεξαγωγή τῶν ἐτήσιων ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν καὶ μισθῶν στὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ.

ἘΟ Κανονισμὸς δημοσιευμένος στὴν ἐφημερίδα «Κωνσταντινούπολις»²¹ ἔχει ὡς ἐξῆς:

*Κανονισμος τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ τῆς Σερβίας Ἑλλην. Παρθεναγωγείου
ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν
«Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ»*

Οἱ ἐν Βελιγραδίῳ τῆς Σερβίας Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες ὑπὸ φιλοπατρίας καὶ φιλοστόργου ἀισθημάτων ἐμπνεόμενοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαίδευσως καὶ μορφώσεως τῶν θηλέων τέκνων κατιδόντες, ἀπεφάσισαν νὰ συστήσωσιν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ τῆς Σερβίας, ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐκπαίδευσως καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον συντηρούμενον τῇ δαπάνῃ τῶν γονέων τῶν κατὰ καιροὺς μαθητῶν καὶ τῇ συνδρομῇ ἀπάντων τῶν φιλομουσῶν ὁμογενῶν, συμπολιτῶν τε καὶ ξενῶν, ὀργανιζόμενον ὡς ἐξῆς:

§ 1. Αἱ ἐγγραφαὶ τῶν μαθητῶν γίνονται τῇ 16ῃ Αὐγούστου ἐκάστου ἔτους μέχρι τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ὅτε ἄρχονται αἱ παραδόσεις. Γίνονται δὲ δεκατὰ μαθήτρια καὶ μέχρι 15 Σεπτεμβρίου.

§ 2. Ἡ εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον φοιτήσις ἐπιτρέπεται παντὶ κορασίῳ, ἂν ἐν ἐξαιρέσεως δόγματος καὶ ἐθνικότητος.

3. Αἱ ἐγγραφόμεναι μαθήτρια, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὴν πρώτην τετραετίαν δέν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς τριάκοντα, νὰ μὴν εἶναι νεώτεραι τῶν ἐξ ἑτῶν οὐδὲ πρεσβύτεραι τῶν 14, νὰ ὄσι δὲ πάντοτε καθαρῶς καὶ κοσμίως ἐνδεδυμένα· ἐπὶ τῇ προσθήκῃ τῶν τριάκοντα κορασίων ἐπιτρέπεται ἢ

20. Α.Υ.Ε. 1871 φ. σελ. Α, Γενικὸν Προξενεῖον Ἑλλάδος ἐν Βελιγραδίῳ, τ.770, 24/2 3 1871 πρὸς ΥΠ.ΕΞ.

21. Εφημ. Κωνσταντινούπολις φ. 771/12 3, 1870.

δωρεάν εκπαιδευσις καί τινων ἐξ ἀπόρων γονέων, ἔγκρισει τῆς ἐφορίας.

§ 4. Αἱ μαθήτρια ὀφείλουσιν ἀνελλιπῶς νά φοιτῶσιν εἰς τὸ Σχολεῖον. ἀπουσιαζουσαι δὲ νά δίδωσιν ἀποχρῶντα λόγον τῆς ἀπουσίας αὐτῶν ἐπιβεβαιούμενον ὑπὸ τῶν γονέων ἢ τῶν κηδεμόνων ἄλλως αἱ ἀποῦσαι μαθήτριά τιμωροῦνται κατὰ τὰς παρακατιῶν σημειωμένας ποινάς.

§ 5. Ἐκαστος τῶν γονέων ὀφείλει νά ἐφοδιάξῃ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μὲ τὰ βιβλία καί παντὰ τὰ πρὸς ἐκπαίδευσιν καί μόρφωσιν ἀναγκαῖα.

§ 6. Αἱ παραδόσεις γίνονται ἀπὸ τῆς 8ης ὥρας π.μ. μέχρι τῆς 12ης, καί μ.μ. ἀπὸ τῆς 2ας μέχρι τῆς 4ης, ἀπὸ δὲ 1ης Μαΐου καί ἑξῆς μέχρι τῶν 5 δι' ὅλης τῆς εβδομάδος πλὴν τοῦ ἀπογεύματος τοῦ Σαββάτου.

Περί παύσεων

§ 7. Ἀπὸ 15 Ἰουλίου μέχρι 15 Αὐγούστου παύουσιν αἱ παραδόσεις ἕνεκα τοῦ καλοκαιρίου. Ἀπὸ τῆς Μεγάλης Πέμπτης μέχρι τῆς Τετάρτης τῆς Διακαινησίμου, συμπιεραλαφαινομένης καί αὐτῆς, καί ἀπὸ τῆς προπαραμονῆς τῶν Χριστογενέων μέχρι τοῦ νέου ἔτους παύουσιν αἱ παραδόσεις.

§ 8. Αἱ ἔξετάσεις γίνονται ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὴν 12, 13 καί 14 Ἰουλίου. Ἐκάστη μὴ ἐπιδοῦσα μαθήτρια μένει ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, ὅπως ἐπαναλαβῆ αὐτήν.

§ 9. Βαθμοὶ ἢ ἔλεγχοι εἰσὶ πέντε: ἄριστα = 5, λίαν καλῶς = 4, καλῶς = 3, μετρίως = 2 καί κακῶς = 1· ἢ μὴ τυχούσα τοῦλάχιστον τοῦ 3 βαθμοῦ δὲν προβιβάζεται.

Περί τῶν μαθημάτων

§ 10. Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Παρθεναγωγείῳ ἐπὶ τετραετίαν διδασκῶσονται τὰ ἑξῆς μαθήματα:

- α) Ἑλληνικά
- β) Σερβικά
- γ) Γερμανικά
- δ) Γαλλικά
- ε) Ἰχνογραφία καί Κολλιγραφία
- ς) Ἐργόχειρα
- ζ) Ἰσθία Κατήχησις
- η) Γεωγραφία συνοπτικὴ
- θ) Συνοπτικὴ Φυσικὴ ἱστορία
- ι) Συνοπτικὴ Γενικὴ ἱστορία
- ια) Ἀνθρωπολογία
- ιβ) Ἠθικὴ

καί ὡς ἔκτακτα μαθήματα

- ιγ) τὸ κλειδοκίμβιαλον, ἢ φωνητικὴ μουσικὴ καί ὁ χορός.

Πρῶτον ἔτος

Καί τοῦ μὲν ἰοῦ ἔτους τὴν α' ἑξαμηνίαν ἑλληνικὴ ἀνάγνωσις καὶ γραφή, λέξεις καὶ φράσεις ἑλληνικαὶ μετὰ τῆς ἐρικτιῆς περὶ τὸ λαλεῖν ἀσκησιος δι' ὅλης τῆς ἡμέρας· τὴν δὲ δευτέραν ἑξαμηνίαν τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ γνώσις καὶ γραφή τῶν σεφβικῶν γραμματίων, ὡς καὶ τῶν χαρακτῆρων τῆς ἀριθμητικῆς.

Δεύτερον ἔτος

Τὸ δὲ δεύτερον ἔτος ἐτιμολογία ἑλληνικὴ, αἱ τέσσαρες προξίς τῆς ἀριθμητικῆς, ἀρχαὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ τῆς γερμανικῆς, ἐπίτομος γεωγραφία σεφβιστὶ καὶ συνοπτικὴ ἰερά ἱστορία ἑλληνικὴ.

Τρίτον ἔτος

Τὸ δὲ τρίτον ἔτος ἑλληνικὴ γραμματικὴ μέχρι τοῦ συντακτικοῦ, γαλλικὰ καθ' ἑκάστην, σεφβικὰ καὶ γερμανικὰ ἡμέραν παρ' ἡμέραν, σύντομος γενικὴ ἱστορία, ἰχνογραφία, συνέχεια ἀριθμητικῆς καὶ ἐργόχειρα.

Τέταρτον ἔτος

Τὸ δὲ τέταρτον ἔτος συντακτικὸν ἑλληνικόν, ἀνθρωπολογία, ἠθικὴ, ἐπίτομος φυσικὴ, ἱστορία, ἀριθμητικὴ, γαλλικὰ, γερμανικὰ, σεφβικὰ.

§ 11. Λεσπόζουσο γλώσσα ἐντὸς τοῦ Παρθενναγωγείου εἶναι ἡ ἑλληνικὴ, ἣτις καὶ ἐπιβάλλεται.

§ 12. Ὡς ὀρθόδοξοι τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος ὀφείλουσιν αἱ μαθητρία δις τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους (πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων) νὰ νηστεύουσι καὶ νὰ μεταλαμβάνουσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὀδηγοῦμενα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν παρὰ μιᾶς τῶν διδασκαλισσῶν.

Περὶ διδασκαλισσῶν

§ 13. Αἱ διδασκάλισσαι εἶσι τοῦλάχιστον δύο, μία τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος κάτοχος καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἢ καὶ διευθύντρια τοῦ Παρθενναγωγείου καὶ μία Σεφβίς ἢ Γερμανίς, κάτοχος ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν τῆς τε σεφβικῆς καὶ γερμανικῆς.

§ 14. Ἐκάστη διδασκάλισσα ὀφείλει νὰ φέρῃ ἀποφοιτητήρια τῆς Σχολῆς ἐν ἧ ἔσπουδασε καὶ ἂν πον ἐδίδαξε, καὶ μαρτυρικὰ τῆς κοινότητος ἢ οἰκογενείας παρ' ἧ ἐδίδαξεν ἂντι τούτων οὐδεμία ἐστὶ δεκτὴ.

§ 15. Αἱ διδασκάλισσαι κατοικοῦσιν ἐντὸς τοῦ Παρθενναγωγείου, ἂν δε τις ἐγγαμιος ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἐντὸς δὲ τοῦ σχολείου κατοικοῦσαι ἔχουσι κατοικίαν, θέρμανσιν καὶ ἰπηρεσίαν δωρεάν.

§ 16. Αἱ διδασκάλισσαι ὀφείλουσι νὰ ὄσι πρὸς τὰς μαθητριάς προσημίς καὶ πραΐαι, προηγούμεναι τῷ καλῷ παραδείγματι τῆς χρησιμοθείας· ἀπο-

πέμπουσαι δ' αὐτάς τοῦ καταστήματος νά ταῖς συνιστώσι σεμνότητα καί καλήν διαγωγήν ὅπου καί ἂν ᾧσι.

§ 17. Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Σχολῆς καί τῶν κυριῶν διδασκαλισσῶν, μισθοῦται παρὰ τῶν συνδρομητῶν τῆς Σχολῆς μία ὑπηρετρια, ἥτις ὀφείλει νὰ κατοικήῃ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Σχολῆς, φροντίζουσα περὶ τῆς καθαριότητος αὐτῆς καί πειθομένη ὅπως ταῖς διαταγαῖς τῶν διδασκαλισσῶν.

Περὶ ποιῶν

§ 18. Αἱ διδασκάλισσαι ἐν τῇ εὐθύνῃ αὐτῶν περὶ τῆς προσαγωγῆς καί μορφώσεως τῶν μαθητριῶν δικαιούνται νά ἀπαιτῶσι παρ' αὐτῶν ὑπακοήν καί ἐπιμέλειαν περὶ τὰ μαθήματα καί τὰς μὲν ἐπιμελεῖς νά ἐπαινῶσι, τὰς δὲ ἄμελεῖς νὰ ἐλέγχωσι πρὸ τῶν ἄλλων, καί ἂν τοῦτο δὲν σωφρονίσῃ αὐτάς (δηλ. τὰς ἄμελεῖς) νά τὰς τιμωρῶσιν ἐν ταῖς ἑξῆς ποιναῖς:

- α) παραινέσει
- β) ἐπιπλήξει
- γ) ἀπειλή
- δ) ὀρθοστασίᾳ
- ε) γονατίσματι
- ς) φυλακῇ ἡμισεως ἡμέρας
- ζ) φυλακῇ μιᾶς ἡμέρας.

Τελευταῖον δὲ ἥτις ἀνεπίδεκτος ἀποδειχθῇ καί ἀποβολῇ, συναινέσει τῆς ἐφορίας πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων.

§ 19. Αἱ μαθήτρια ὀφείλουσι νά ἐπιμελῶνται περὶ τὰ μαθήματα, νά ὑπακούωσι ταῖς διδασκαλίσσαις καί εἰς τὰς παρατηρήσεις αὐτῶν νά μὴ ἀντιτίνωσι τὸ παράπαν.

Περὶ Ἐφόρου, Ἐπιτρόπου καί Συνδρομητῶν

§ 20. Κατ' ἔτος ἐκλέγεται εἷς ἔφορος καί εἷς ἐπίτροπος, ὧν ὁ μὲν κηδεταὶ τοῦ διδασκτικοῦ ὁ δὲ τοῦ οἰκονομικοῦ. Ἐφορος καί ἐπίτροπος δικαιούται νὰ ἐκλεχθῇ πᾶς συνδρομητῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρθενναγωγείου καίτοι μὴ ἔχων θιγατέρα μαθήτριαν. Ἀμφότεροι ὀφείλουσι νά ἐπισκέπτονται τὸ Σχολεῖον σιχνάκις, τοῦλάχιστον ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος.

§ 21. Οἱ γονεῖς τῶν μαθητριῶν, ἐγγραφέντες ἅπαξ, δὲν δύνανται νά ὀπισθοδρομήσωσι πρὸ τῆς λήξεως τοῦ παρ' αὐτῶν διωρισμένον καιροῦ, μόνος δ' ὁ θάνατος ἢ αὐτοῦ ἢ τῆς θιγατρὸς αὐτοῦ ἀκυροῖ τὴν ὑπογραφὴν του.

§ 22. Συνεισφοραὶ εἰσι δεκταὶ ὅσας τις ἤθελε προσφέρῃ νά συνεισφέρῃ ὁ δὲ 100 φλωρία ἀνστριακά καί ἐπέκεινα προσφέρων θεωρεῖται εὐεργέτης τοῦ καταστήματος ἢ δὲ εἰκὼν αὐτοῦ, εἰς ἀνάμνησιν εὐγνωμοσύνης, θέλει διὰ παντὸς διατηρεῖσθαι προσηρητέμη, ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Παρθενναγωγείου αἴθουσῃ τῶν παραδόσεων.

§ 23. Αἱ ἐκτάκτως προσφερόμενα συνεισφοραὶ νὰ μὴ δαπανῶνται, ἀλλὰ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς θεμέλιον κεφάλαιον, ἐκ τοῦ τόκου δὲ αὐτῶν νὰ δύνανται ποτε τὸ Παρθεναγωγεῖον νὰ αὐτοσυντηρηῆται. Ἐπίσης καὶ τὰ περισσεύοντα ἐκ τῶν συνδρομῶν τῶν γονέων τῶν μαθητριῶν νὰ προστίθενται τοῖς κεφαλαίοις.

§ 24. Τὰ κεφάλαια νὰ μένωσιν ἄθικτα διὰ παντός, ἂν δὲ ποτε κατορθωθῇ ὥστε δι' αὐτῶν νὰ αὐτοσυντηρηῆται, νὰ μὴ διαλύηται, καὶ μίαν μόνον μαθητρίαν εἰς ἑξῆς.

§ 25. Τὸ Σχολεῖον τοῦτο ὀφείλει νὰ ὑπάρχῃ διὰ παντός, ἐφ' ὅσα δὲ ἔτη τυχόν ἤθελε στερεῖσθαι τοῦτο μαθητριῶν, τὰ κεφάλαια ταῦτα νὰ χρησιμεύωσιν εἰς διατήρησιν Ἑλληνικοῦ Σχολεῖου τῶν ἀρρένων, εἰ δὲ καὶ τοιοῦτον δὲν ἤθελεν ὑπάρχει, ἐκ τῶν κεφαλαίων τὸ ἐν τρίτον νὰ ἀνήκῃ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα τῆς Σερβίας, τὸ β' τρίτον εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Σύλλογον τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν.

§ 26. Τὸ Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον ὀφείλει νὰ ἐφορτάζῃ μίαν ἐορτήν ἐντός τοῦ ἔτους, τὴν ἡμέραν τοῦ Ἐὐαγγελισμοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν εἰκόνα νὰ φέρῃ καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ Παρθεναγωγείου, μεθ' ἧς νὰ σφραγίζονται καὶ τὰ ἀποφοιτητήρια τῶν μαθητριῶν, τοιαύτην δὲ νὰ φέρῃ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν, ἣτοι Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον «Ὁ Εὐαγγελισμὸς».

Εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἔτους μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐτησίων ἐξετάσεων ὁ Ἐφορὸς καὶ ὁ Ἐπίτροπος θέλουσιν δίδει λόγον πρὸς τοὺς ἐν συνεδριασῇ συνδρομητὰς περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Παρθεναγωγείου, τῆς ἐπιδεχομένης ἀναγκαίας βελτιώσεως τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐτησίου διαχειρίσεως τῶν συντασσομένων πρακτικῶν ἐν βιβλίῳ διατηρομένῳ ὡς ἀρχεῖον τοῦ παρθεναγωγικοῦ τούτου καταστήματος.

Ὁ παρῶν κανονισμὸς συντάχθη ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοσιτῶ ὀκτακοσιοσιτῶ ἑβδομηκοσιτῶ, μηνὶ Ἰανουαρίου, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐγένετο ἡ σύστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου ἐν Βελιγραδίῳ, πρωτεύουσιν τῆς Σερβίας. Συστηθεὶς δὲ ἐνεκρίθη ὑπὸ τῶν πρὸς τοῦτο συνεδριασάντων συνδρομητῶν, οἵτινες διὰ τῆς κάτωθι ἐπιθέσεως τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑπογραφῶν ἔδωκαν εἰς αὐτὸν πλήρη ἰσχύιν καὶ ἀμετάκλητον κύρος.

Ἐξετάζοντας τὸν «Κανονισμόν» αὐτὸ παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς: κατ' ἀρχὴν δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ θαυμάσει καὶ νὰ ἐπαινέσει κανεὶς τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους τοῦ Βελιγραδίου, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων καὶ ἀγνοοῦμε, ὅφου δὲν ἀναφέρονται σὸ τέλος τοῦ κειμένου ἀπὸ τὴν ἡμερῆδα, γὰρ τὴν πρωτοβουλίαν ποὺ εἶχαν νὰ ἰδρῦσουν «Παρθεναγωγεῖον» στὴν πόλιν αὐτή, κατὰ ποῦ ἔλειπε γενικὰ στὸν ἐκπαιδευτικὸν χῶρον τῶν προσδοκίων καὶ εὐγενικῶν τουσ ἀναζητήσεων. Σχετικὰ μὲ τὸ ὅλο κείμενον τοῦ Κανονισμοῦ παρατηροῦμε ὅτι ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον σὲ θέματα ἐκπαιδευτικὰ, κατὰ ποῦ στοὺς περιοσότερους κανονισμοὺς ἑλληνικῶν κοινοτήτων ποῦ ἔχομε ὑπ' ὄψιν μας

έπαιντάται με ελάχιστα άρθρα· συγκεκριμένα αναφέρουμε ότι στον «Κανονισμό της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Θεσσαλονίκης» π.χ. του 1904²² με τα 94 άρθρα του, το θέμα της παιδείας αντιμετωπίζεται με 10 μόνο άρθρα (§ 48-57), ενώ εδώ ο Κανονισμός όλος με λεπτομέρειες αντιμετωπίζει την ίδρυση του Παρθεναγωγείου με 26 παραγράφους (άρθρα).

Επίσης όφειλουμε να τονίσουμε ότι ο Κανονισμός αυτός δεν έχει καμιά εξάρτηση από την Εκκλησία, κάτι που κατά το μάλλον και ήττον το βλέπουμε σε όλους σχεδόν τους κοινοτικούς κανονισμούς των διαφόρων πολεων. άφοῦ ὑπῆρχε το άρθρο 32 του «Θεμελιώδους Κανονισμού» του Οικουμενικού Πατριαρχείου, που καθόριζε ότι *αί σχολαί εκάστης κοινοτητος ἅπασαι διειθίνονται ὑπὸ ἐξαμλοῦς Ἐφορίας, τελούσης ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ Ἐπισκόπου ἢ Ἐξάρχου...*²³, φαινόμενο που δεν απαντάται στον Κανονισμό του Παρθεναγωγείου Βελιγραδίου, την εὐθύνη τῆς λειτουργίας τοῦ ὁποίου είχαν, ὅπως φαίνεται (§ 26) ὁ Ἐφορος τοῦ σχολείου καὶ ὁ Ἐπίτροπος, οἱ ἀρμοδιότητες τῶν ὁποίων ἀναφέρονται στήν § 20.

Κατά τὰ ἄλλα στον «Κανονισμό» ἀντιμετωπίζονται ὅλα τὰ θέματα, τὰ σχετικά με τὴ λειτουργία ἑνὸς σχολείου, ὅπως: ὁ χρόνος τῶν ἐγγραφῶν (§ 1), ἡ ἡλικία τῶν μαθητῶν (§ 3), ἡ ἀνελλιπὴς φοίτησή τους (§ 4), ἡ διάρκεια τῶν μαθημάτων (§ 6), οἱ διακοπές τοῦ σχολείου (§ 7), ἡ διάρκεια τῶν ἐξετάσεων καὶ ἡ βαθμολογία (§ 8, 9), τὰ διδασκόμενα μαθήματα καὶ τὰ ἔτη διδασκαλίας (§ 10), τὰ σχετικά με τὶς δασκάλες τοῦ σχολείου προσόντα καὶ ὑποχρεώσεις (§ 13-17), οἱ ποινές που ἐπιβάλλονται (§ 18), τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐφόρου καὶ Ἐπιτροπῶν τοῦ σχολείου (§ 20), οἱ ὑποχρεώσεις τῶν γονέων (§ 21), οἱ ποροὶ τοῦ σχολείου με διαφορὲς εἰσφορές (§ 22-24) κ.λπ.

Ἰδιαίτερος ὀφείλουμε νὰ ἐπισημάνουμε τὶς παραγράφους 2, 12 καὶ 25, οἱ ὁποῖες σημερὰ ἴσως ξενίζουν κάπως, ἀλλὰ δείχνουν τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς.

Πρωτοποριακὴ χαρακτηρίζουμε τὴν § 2 με τὴν ἀνεξίθνησκειά που διακηρῖσσει στίς θρησκευτικὲς πεποιθήσεις τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἐθνικότητά τους, μολονότι τὸ σχολεῖο τονίζεται ὅτι εἶναι ἐλληνικό καὶ μάλιστα ὀρθόδοξο, ὅπως ἔμφανῶς τονίζεται στήν § 12, ὅπου σχετικά με τὶς γιορτές τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων κυριῶς οὐνιστᾶται (ἢ ἐπιβάλλεται;) οἱ μαθητῆρες νὰ νηστεύουν καὶ νὰ μεταλαμβάνουν τὰ ἄχραντα μυστήρια, «ὀδηγούμεναι» μάλιστα ἀπὸ τὶς δασκάλες τους ἐκ περιτροπῆς στήν ἐκκλησία.

Ἐντύπωση προκαλεῖ καὶ ἡ § 25 με τὴ διατύπωση *τὸ Σχολεῖον τοῦτο ὀφείλει νὰ ὑπαρχῆ*²⁴ *διὰ παντός*, φράση που δηλώνει τὶς διαθέσεις τῶν ἰδρυτῶν

22 Χαραλαμπος Κ. Παπασιτάθης, *Οἱ κανονισμοὶ τῶν ὀρθοδόξων ἐλληνικῶν κοινοτητων τοῦ ὀθωμανικοῦ κρατους καὶ τῆς διασποράς*, τομ. Α', Ἐκδ. οἶκος Ἁγῶν Κυριαζίδη, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 170 κ.ε.

23 Ο.π., σ. 138.

24 Προκειται γιὰ διατύπωση ἐσφαλμένη ἀντι τῆς ὀρθῆς *το Σχολεῖον ὀφείλομεν νὰ το*

του ποιό όραματίζονταν τή διάρκεια του Παρθεναγωγείου στό προσεχές μέλλον, ή όποία όμως, δυστυχώς, ήταν βραχεία, άφοϋ, όπως σημειώσαμε πιό πριν, έκλεισε τίς πύλες του τό 1884.

Ένδιαφέρουσα είναι και ή άλλη ανταπόκριση από τό Βελιγράδι στην ίδια έφημερίδα, σχετικά μέ τίς έτήσιες εξετάσεις τόσο του Παρθεναγωγείου όσο και του Ίδιωτικού σχολείου για τό σχολικό έτος του 1870, ή όποια και έχει ως εξής²⁵:

Τήν προπαρελθοϋσαν Κυριακήν²⁶ έγινοντο αι ένιαύσια εξέτασεις του Παρθεναγωγείου ημών, άρχάμεναι δι' ένός λογονδριον λίαν καταλλήλου τής κυρίας Μαριουῶς Δελινάρδου, άποδειξάσης λίαν εύφυνῶς τήν αναγκην τής έκμαθήσεως τής <Έλληνικής και ότι> εις τάς γλώσσας έδιδιξαν αι μικραι ημών μαθήτριαι γιγαντιαίας προσόδους. Τήν ελληνικήν ιστορίαν έδιδαχθησαν γερμανιστί, τήν μαθηματικήν, γεωγραφίαν σερβιστί (αι ανώτεραι μαθήτριαι) και απήντων εις τάς έρωτήσεις τοσοϋτον ενστόχος, ώστε έθανιασε τό άχροατήριον.

Τήν τρίτην ημέραν άνάπανσις. Τήν τετάρτην εξητάσθησαν τά άρρενα. Πρὸ τής έναρξεως τῶν εξετάσεων ώμίλησεν ὁ ενταίδεντος διδασκαλος κύριος Ιωάννης Πίπης περί τής σχέσεως τής ελληνικής πρὸς τήν λατινικήν γλώσσαν. ώμίλησεν λίαν φιλολογικῶς και εύφραδῶς, ώστε κατέθελε τό πᾶν. Έκ τῶν Έλλήνων συγγραφέων έδιδάχθησαν λόγους τινάς του Λουκιανοῦ και του Σωκράτους, έν οἷς έφηήμοσαν λίαν ενστόχος τό ελληνικόν σιντακτικον, εκ τής γεωγραφίας τήν Ευρώπην, εκ τής ελληνικής γλώσσης και τας ωφελείας τάς εξ αυτής προερχομένας, και μάλιστα ὅσον άφορᾷ τό ὡραϊον φῶλον.

Τάς εξετάσεις έτίμησαν πολυπληθεῖς άχροαται ὁμογενῶν τε και ξένων, ὡς και ὁ γενικός Προξενος τής Ελλάδος κ. Λόσκος, εις ὃν ὀφείλομεν τό καταγόμενον τοϋτο τῶν Μουσῶν.

Τήν πρώτην ημέραν εξητάσθησαν αι μαθήτριαι εις τήν ελληνικήν και γαλλικήν, εις ην έδιδιξαν άπροσοκίτους προσόδους εις τήν ανάγνωσιν, καλλιγραφίαν, ὀρθογραφίαν, άπαγγελίαν διαφόρων διαλόγων και μύθων, αριθμητικήν, έγράν ιστορίαν, σύνοψιν γεωγραφίας.

Οἱ άτριτοι πόνοι τής κυρίας Λιενθιντριάς μάς παρέχονσι χρηστός έπίδαξ.

Τήν δευτέραν ημέραν εξητάσθησαν εις τήν σερβικήν και γερμανικήν

διατηρησομεν παση θυσια, ὡστι να επαρχη δια παντος, ἵσπονουντας ὅτι με κανενο τροπο δι θεο το παρκαλήσομεν, φροντιζοντας να λειτουργει σινηχῶς.

25 Έφημ. Κωνοταντινουπολις σ 834/11.8.1870.

26. Υπονοείται ή Κυριακή τής 19ης Ιουλίου 1870, έφ' ὅσον ή ανταποκριση είναι χρονιστη στις 30 Ιουλίου, ημερα Πέμπτη, όπως εξακριβώσαμε εξετάζοντας τό ημερολογιο του 1870. Και επι πλεον ὁ κανονισμος του Παρθεναγωγείου στην § 8 αναγράφει ὅτι αι εξετασεις γινονται απασ του ενιαυτου την 12, 13 και 14 Ιουλίου, βλέπομε ὅτι δεν τηρηθηκαν οι διατάξεις τής § αυτής, αγνοώντας τους λόγους μετάθεσης τής ημερομηνίας τῶν εξετάσεων για τις 19 Ιουλίου κ.ε

γλώσσων, παραδιδόμενας παρά Γερμανίδος διδασκάλου· και εις ταύτας ἀριθμ. τὴν μέθοδον τῶν τριῶν, ἐκ τῆς κατηχήσεως τὴν ἐρμηνείαν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, ἐκ τῆς ἱστορίας μέχρι Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἐκ τῆς γαλλ. μέχρι τοῦ συντακτικοῦ. Εἰς ὅλα τὰ μαθήματα ἐπέδωκαν ἄριστα.

Τὴν ἕκτὴν ἡμέραν ἐξετάσθησαν τὰ ἄρρηνα εἰς τὴν γεωμ. καὶ σερβικὴν, ἐν αἷς ματαίως ἐπέδωκαν, διότι ἐντὸς τοῦ ἔτους τρεῖς ἠλλάχθησαν διδάσκαλοι...

Λιμνάζοντας τὴ β' αὐτὴ ἀνταπόκριση σχηματίζουμε πληρέστερη τὴν εἰκόνα τῆς λειτουργίας καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἑλληνικῶν σχολείων τοῦ Βελιγραδίου. Κατ' ἀρχὴν βλέπουμε ὅτι πραγματοποιήθηκαν ὅλα, ὅσα ἀναφέρονται στὸν Κανονισμό τοῦ Παρθεναγωγείου· ὅτι δηλαδή ἀμέσως, στὸ πρῶτο ἔτος τῆς λειτουργίας του, ἐκείνοι ποὺ πρωταγωνίστησαν στὴν ἰδρυση καὶ λειτουργία του ἔφεραν σὲ πέρας ὅσα ὑποσχέθηκαν στίς διακηρύξεις τους καὶ μάλιστα μὲ ἐπιτυχία, ὅπου γνωρίζουμε ὅτι πάντοτε ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργίας ἐνός σχολείου καὶ μάλιστα ἑλληνικοῦ σὲ ξένη χώρα συναντᾶ πολλές καὶ ποικίλες δυσκολίες, ὄχι μόνο με τὴν ἐξεύρεση τοῦ κατάλληλου κτιρίου γιὰ τὴ στέγασή του ἀλλὰ καὶ τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ διδασκαλίας. Φαίνεται ὅτι γιὰ τὴν ἐξεύρεση κτιρίου καὶ στέγαση τοῦ σχολείου ἐνεργὸ συμμετοχὴ εἶχε καὶ ὁ Γενικός Προξένος τῆς Ἑλλάδας Ἄ. Δόσκος, στὸν ὁποῖο καὶ ὀφειλόταν τὸ καταγῶγιον τοῦτο τῶν Μοισῶν, ὅπως ἀποκαλεῖται τὸ κτίριο τοῦ σχολείου.

Ὅπωςδήποτε, σύμφωνα μὲ τὸν Κανονισμό, τὰ μαθήματα τοῦ Παρθεναγωγείου ἔπρεπε νὰ περιορισθοῦν στὸν κύκλο τῆς λειτουργίας τῶν δύο ἑξαμήνων τοῦ πρῶτου ἔτους, ποῦ ἦταν τόσο ἀπλά: λέξεις καὶ φράσεις ἑλληνικὲς μὲ ἀσκήσεις προφορικὲς ὁμιλίας ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ α' ἑξάμηνο, κάτι ποῦ ἐπαναλαμβάνόταν στὸ β', μὲ ὀντικείμενο ὅμως τὴ σερβικὴ γλώσσα καθὼς καὶ βασικά στοιχεῖα ἀριθμητικῆς. Ἀπὸ τὸν ἀπολογισμό ὅμως τῶν ἐξετάσεων βλέπουμε ὅτι τὸ Παρθεναγωγεῖο δὲν περιορίσθηκε μόνο στὰ ὅσα καθορίζονταν ἀπὸ τὸν Κανονισμό, τὸν ὁποῖο καὶ ξεπέρασε μὲ τὴ διδασκαλία καὶ ἄλλων μαθημάτων, ὅπως τὰ θρησκευτικὰ (ιερά ἱστορία), ἡ ἱστορία καὶ ἡ γεωγραφία. Φαίνεται ὅτι οἱ διδασκόντες εἶχαν τέτοια εὐχέρεια, ὅσο κι ἂν δὲν καθοριζόταν κάτι τέτοιο στὸν Κανονισμό.

Ἐκείνο ποῦ μᾶς κάνει ἐντύπωση εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἐξετάσεις τοῦ Παρθεναγωγείου μὲ διευθυντρία τῆ Μαριγῶ Δελινάρδου συνδυάστηκαν μὲ τίς ἐξετάσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ σχολείου τῶν ἀρρένων, ποῦ διευθινοταν ἀπὸ τὸν «εὐπαίδευτο» δασκαλο Ἰωάννη Πίπη, καὶ κράτησαν ἕξ ἡμέρες μὲ δύο, ὅπως φαίνεται, κινὰ τῆς τρίτης καὶ πέμπτης ἡμέρας γιὰ ἀνάπαυση τῶν ἐξεταζομένων.

Ἄν καὶ ὁ ἀνταποκριτὴς ἐπαναλαμβάνει, ὅπως φαίνεται, τὰ σχετικὰ μὲ τίς ἐξετάσεις τῆς πρώτης ἡμέρας, συγχέοντας τίς ἐξετάσεις ἀρρένων καὶ θηλέων, τὸ πρόγραμμα τῶν ἐξετάσεων πρέπει νὰ ἦταν τὸ ἀκόλουθο:

Πρώτη μέρα, Κυριακή 19.7.1870. Μετά τήν όμιλία τής διευθύντριας τοῦ Παρθεναιγωγείου Μαριγώς Δελινάρδου γιά τή σημασία τής ἐκμαθήσεως τής ἐλληνικῆς καί τῶν ἄλλων γλωσσῶν (γαλλικῆς καί γερμανικῆς), ἐξετάσεις τῶν μικρότερης ἡλικίας μαθητριῶν στά ἐλληνικά καί γαλλικά (με ἀναγνώση, ὀρθογραφία, καλλιγραφία, ἀπαγγελία μύθων καί διαλόγων) καί στη συνέχεια στά θρησκευτικά, τήν ἀριθμητική καί τή γεωγραφία (σιννοπτικά).

Δεύτερη μέρα, Δευτέρα 20.7.1870. Ἐξετάσεις μαθητριῶν μεγαλύτερης ἡλικίας (ὄχι πλέον τῶν 14 ἐτῶν κατά τήν § 3) στή σερβική καί γερμανική γλώσσα, τήν ἐλληνική ἱστορία (στά γερμανικά) μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τά μαθηματικά (ἀπλή μέθοδο τῶν τριῶν), καί τή γεωγραφία (στά σερβικά), τά θρησκευτικά (ἐρμηνεία τοῦ συμβόλου τής πίστεως) καί στά γαλλικά μέχρι τοῦ συντακτικοῦ.

Τρίτη μέρα, Τρίτη 21.7.1870. Ἐλεύθερη (κενή).

Τέταρτη μέρα, Τετάρτη 22.7.1870. Ἐξετάσεις ἀρρένων, ὕστερα ἀπό ὀμιλία τοῦ διευθυντῆ τοῦ ἰδιωτικοῦ σχολείου Ἰωάννη Πίπη γιά τή σχέση ἐλληνικῆς καί λατινικῆς, στα ἐλληνικά (λόγοι Λουκιανοῦ καί Πλάτωνος)²⁷, τό ἐλληνικό συντακτικό καί τή γεωγραφία τής Εὐρώπης.

Πέμπτη μέρα, Πέμπτη 23.7.1870. Ἐλεύθερη (κενή).

Ἑξτη μέρα, Παρασκευή 24.7.1870. Ἐξετάσεις ἀρρένων στα σερβικά καί γερμανικά, στά ὁποῖα ὁμως δέν εἶχαν καλήν ἀπόδοση, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι κατά τή διάρκεια τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἄλλαξαν τρεῖς δασκάλους.

Δημοσιεύοντας σήμερα τόν «Κανονισμό τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρθεναιγωγείου Βελιγραδίου “Ὁ Εὐαγγελισμός”» (1870) καθώς καί τήν ἀνταπόκριση τῶν ἐτησίων ἐξετάσεων τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1870²⁸ αἰσθανομαστε περήφανοι γιά τοῦς Ἑλληνας παροίκους τόσο τοῦ Βελιγραδίου ὅσο καί τῶν ἄλλων πολιῶν, οἱ ὁποῖοι, φλεγόμενοι ἀπό ἀγάπη πρὸς τήν πατρίδα τους, ὅπου κι ἂν πῆγαιναν, πρωταρχικό τους στόχο θεωροῦσαν τήν ἰδρυση σχολείων γιά τή διάδοση τής ἐλληνικῆς παιδείας, πράγμα ποῦ κατόρθωσαν, ὅσες θυσίες καί ἂν ἐπιβάλλονταν.

ΧΡΗΣΙΟΣΤΕ ΑΣΑΡΙ ΛΜΙΣ

27. Στο πρόγραμμα αναφέρει «Σοφοτατοῦς» ἐξερπαιούται σι «λόγοι Σοφοτατοῦς» διν ἔπαροιν, ἀφοῦ ἔχουν καταγραφῆ ἀπο τον Πλάτονα

28. Αφοῦ τό σχολικό ἔτος με τα σημαντικά δεδομένα αρχίζει τον Σεπτέμβριο μηνά ενος ἔτους και σιναγίζεται και το ἔπομενο ἔτος ος τον Ιουνιο-Ιουλιό, το Ἑλληνικό Παρθεναιγωγείο τοῦ Βελιγραδίου πρέπει να ὑποθεσῶμε ὅτι ἠεἰζε ἀρχίζει να λειτουργεἰ ἀπο τον Σεπτέμβριο τοῦ 1869, αςχίτα ἂν ο κανονισμος λειτουργίας του ψηφισθηκε την 1η Ιανουαρίου 1870, ἡ για πρώτη φορα λειτουργησε ἀπο τον Ιανουαριο, ἔτσι και με κολοβομενο το ἔτος, ἀφοῦ μόλις τοτι εἰζε σισταθῆἰ.

RÉSUMÉ

Christos Andreadis, *Les écoles de la colonie grecque de Belgrade, de Serbie et le «Règlement de l'Institut de Jeunes Filles» en 1870.*

L'écrivain traite des écoles de la colonie grecque de Belgrade de Serbie et comment sur le «Règlement de l'Institut de jeunes filles» de la ville établi en 1870.

De même il présente les résultats des examens scolaires de cette année - là, pour souligner l'intérêt remarquable des Grecs de cette ville pour le progrès intellectuel et leur passion pour l'éducation.